

управленческий инструктор

Дьиз кэргэн – общество төрдө

ДЫИЭ КЭРГЭН КОНГРЕССЫГАР КЫТЫННЫМ

Ыам ыйын 14–15 күннэригэр Москвада уонна Рязань уобалаһын Константиново сэлэнньэттэргэр "Россия дьиз кэргэн" национальнай общественнай комитет "Ыччаты сир-майгы өттүнэн илтиһс дьиз кэргэн национальнай үгэһэ" дьинэ Салайааччынан "Россия дьиз кэргэн" НОК Саха сирин 7 кыһыллох делегациятын састабыгар киирэн кыттан кэлэ-көһү үөрэхтээһинин педагогикада уонна психология кафедратын профессора, педагогическай наука доктора М.М.Проккопьева сырытта. Маны таһынан Амма улуусун Бүтүнүттэн уонна Сатаарыттан баһылык солбуйааччылар С.В.Борисова, И.М.Адамова, Ньурба улуусун баһылыктын социальнай бопсунуостарга солбуйааччы Г.В.Иванова, ЯГИТИ библиотекара В.Е.Захарова уонна Беркайит бөһүөлөгүн эдэр ыччатын сибэтигн председателэ Т.С.Александрова кытыннылар.

Конгресс бастаагы күнэ Москвада РГСУ (Российский государственный социальный университет) корпустарыгар ыытылынна. Пленарнай мунууада Федерация Сибэтигн председателин солбуйааччы, "Россия дьиз кэргэн" национальнай общественнай комитет Президиэнэ, Саха сирин бастаагы Президиэнэ М.Е.Николаев "Сир-майгыны олохтоһун – государство үрдүкү приоритета" дьин дакылаатынан аста. Кини бу дакылаатыгар мааны түтүннүргэ тохтоото: XXI-с үйэ дьон-сэргэ историятыгар саҥа страницаны арылар, онно биһиги сорулутт - бу обществоны үрдүк үтүө майгылаах, сирдэх общество гына оҥоруута турар. Саамай кылаабынаа - уларыбат сымнаһтар, дьиз кэргэн итэһинэ доруобуйаны өрө тутуу, ордук эдэр ыччакка мааны билиннэргэр, тутуһарыгар үлэлиэхтээхтэ. Эдэр калуоно олоху көрүүтэ, сиргэ-майгыга иитилиитэ дьиз кэргэнтэн саҥаланар, онон дьиз кэргэн дьон-сэргэ обществотын, ийи-иэи кэсипин тэригэр дьахха сөп. Ол иһин даҕаны "Россия дьиз кэргэн" национальнай общественнай комитет бэйэтин кылаабынай сорулутан дьиз кэргэнтэри бөрөгөтүүн, онон дьидубут ийи-иэи кэсипин тутсарыаҥы ыытыллыта.

Бизе сыл иһигэр балайда албох оҥоһулунна. Араас регионнарга 50-тан тахса филиаллар ситиһилээхтик үлэли-хамсыы сылдьаллар. Билигин общество дьиз кэргэн хаас биирдэи кийи саамай улахан сымнаһынан билиннэлэн, ол түмүгүнэн НОК Дьиз кэргэн сылын ытылгыга этиитин, кинини кытта тэҥнэ атын тэригэлэр эмиз бу этиити өйөөһүр, Россия Президиэнэ Д.А.Медведев 2008 сылы Дьиз кэргэн сылынан биллэрбитэ. "Российская федерация 2025 сылга дьэри демографическай политикаһын Концепцията", саҥа федеральнай сокуоннар ыытыллыгытара, терептүттэргэ аналлаах наараадалар, ол иһигэр Россия Президиэнэ Д.А.Медведев Указынан "Төрөттүт Албан аата" орден, "Россия дьиз кэргэн" НОК общественнай наараадала - "Россия дьиз кэргэн" араагыччылааччылар сибэтигэ Петр уонна Феврония" мэтээллэрэ инэриллэр буолулар, саҥа дьиз кэргэн общественнай тэригэлэрэ тэрилиннэлэр. Россия үрдүнэн 2008 сылга Магадан, Новгород уобаластарыттан уонна Чукотскай автономнай уокуруктан

атын регионнарга барыларыгар өрө төрөөһүнэ 2007 сыллааҥар 7 бырыһыан үрдэбитэ. Барыта 1 мөлүһүн 700 тыһыынча өрө Россияда күн сирин 2008 сылга көрбүт. Дьиз кэргэн килемата тупсан стрессовой балаһыанньалара арылган иһилиннэ доруобуйата тупсубут турута билиннэ. Ол курдук, Россия 37 субъектарыгар алуу аччаан, 18 регионнарга иһилиннэ естественнэй эбиһини тарматта, ол эбэтэр бу регионнарга өрө төрөөһүнэ алууттан албохон табыста. Бу чакчылар биһиги ситиһиллэһин буолаллар. Ол эрэри кылаабатыгар өрүттэригэр бааллар: 2008 сылга 84 тыһыынчанан арылган ыал регистрациялана, ол онугар 23 тыһыынчанан быһырыллыгытара дьиз кэргэнтэр араах-сыһылар эбиһини билиннэ. Бу үксэ эдэр ыччат орто-туттан тахсар, эдэр ыччат ыал буолуута болломто суох сыһыаннаһара, дьиз кэргэн олохтоохтук тариммэти манта кэстөр. Бу кылаабынай биричиинэ - дьиз кэргэн үгэһин умуу, бу үгэстэр эдэр дьону биэ тирэхтээх ыал буолууларыгар бөлөһүнүн өйдөөбөт буолуу. НОК биир улахан ситиһининэн 2008 сыллаахха саҥа үгэһи "Бүтүн Россияда дьиз кэргэн, тапта, эрэллээх буолуу күнүн" православнай дьиз кэргэн араагыччылааччы Петр уонна Феврония сибэтигэйдэр Өйдөбүл күннэригэр, от ыйын 8 күнүгэр олохтоһуну ааттыахха сөп. 2008 сылга НОК биир бөлөх дьаһалынан "Дьиз кэргэн - Россия кизин туттуута" дьин аат иһин Бүтүн Россиятаагы фестиваль-конкурсу тэрийин буолар.

Маны таһынан пленарнай чааска РГСУ ректора, академик, "Российская дьиз кэргэн" НОК вице-президиэнэ В.И.Жуков дакылаат ааста, мунууах кыттылаахтарыгар эрдылээтэ. Онтон "Дьиз кэргэн уонна дьиз кэргэнгэ итти: Россия уонна АХШ матырыйаалларыгар олохтубут кросс-культурнай анализ" дьин монография уонна "Российская дьиз кэргэн. Социальный атлас" дьин кинигэ презентациялара ыытылынна. Ол кэминтэн 3 секциянан хайдыһан үлэлээттибит. Үгүс регионнартан кытта кэлбит дьонтон ураты өссө интернет нөҥүө иттиһин Индия бэрэстэбиитэлэ тыйааччытыһын кытыннылар. Регионнарга Дьиз кэргэн сылын түмүктэрин, ситиһиннэрин, туох кылаабы-

тарыт, туох саҥа, үгүтэй эдэр дьону иттиһэ, дьиз кэргэн-тэргэ киирбиттэн кэпсэтиһин, дьүүллэһин, уопут атастатыһа буолла. Иккис күн Рязань куорат тыһыгар Сергей Есенин дьидутугар Константиново сэлэнньэтэ Казанскай таһара дьиз кэргэн эдэр дьон бөргөһөлөөһүнүн сирин-туомун, С.Есенин музей-заповеднигин, куучча быһыргы сыбаайбатын уус-уран самодетельность кыттылаахтарыт толорууларыгар көрдүбүт. Рязань уобалаһын үс чулуу ыаллара Патрушевтар, Виноградовтар, Марьяновтар талааннарын арыллыларын көрдүбүт. Кинилэргэ "Россия дьиз кэргэн" НОК вице-президиэнэ, РГСУ профессора, проректора, политическай наукалар доктордара Г.И.Климентова "Петр уонна Феврония сибэтигэйдэр" мэтээллэрин туттутта. Рязань уобалаһыттан үөрэх министре Н.К.Бушкова Дьиз кэргэн сыла хайдах ытыллыгытын, албох оролох ыаллар үксэбиттэрин, холбоһуу уобаласка элбэбитин, 2009 сылга киирэн баран дьиз кэргэнгэ сыһыаннаах 300-чэ дьаһаллары уобаласка ытыллыгытара 1,5 тыһыынча ыал кыттыбатын арыата. Онтон Рязань ыччатын управлениетин начальнига уобалас үрдүкүн сылга 300-чэ эдэр ыалга дьүүллэһинтэр субсидия бориллар дьэ уонна эдэр дьиз кэргэн, уопсайынан, дьиз кэргэн кытта үлэ социальнай блок эр үлэһиттэрин проблемаһа буолбатах, Рязань тэригэлэрин үлэлэрэ, кылаабылара дьикиттэн оҥулуу иһиттибит.

Конгресс сабыллыгытара 3 секциятын салайааччылар - РГСУ инновационнай программаларга отделын начальнига Л.В.Потоцкая, проректорын көмөлөһөөччүтэ В.А.Сударников, Ставрополлаагы филиал директора Р.Ф.Гударенко киирбит этиити ырытан түмүктэри оҥордулар, этиитэри киллэрдилэр. Холобур, Россияда национальнай общественнай Комитеты государственнай оҥорого туруорсарга, ыал араахыга элбик турарынан арааһар процесдураны кытаатыларан бөрөгө, сууттарга дьиз кэргэнтэри кытта үлэлиир психологтар штаттарын туруоруорсара, эдэр ыччаты сиргэ-майгыга итти критерийлэрин чуолкайдьырга, Дьиз кэргэн сылыгар ытыллыгыт ордук интэриһинэй үлэ формаларын өссө тупсаран салгырга, демографическай проблемалар өссө тупсалларыгар, үрдүүллэргэр бары кыаллары оҥорого дьиз быһаарылыһа. Элбох оролоһуу-ку көрүлүү минэрэлэри күүһүрдэргэ, эдэр ыалларга көмө, кинилэр сирдэрин-майгыларын иттигэ болломтор ыларгадэтин түмүк оҥоһулунна. Конгресс кэминтэн Удмуртия, Башкортостан, уода, регионнар бэрэстэбиитэлэрин кытта кэпсэтиһит, ыһылаастыгыт, бэйэбит үлэ-бигиттэн кэпсэтиһит.

Многовицына

улуус дьаһалтатын дьиз

кэргэн кытта үлэ кылаабынай специалистка.

Доруобуйа харыстабыла

ВЫСОКОПАТОГЕННАЯ ГРИПП

ВОЗ (Всемирная организация здравоохранения) иһитиннэрэринэн, высокопатогенная грипп "А/Н1N1/ Калифорния/04/2009" саҥа вирус, уруккута киһиэхэ куттала суох, сибиппэ эрэ ыалдьар грибу мутация баран, киһини ыаргыттынарарын ааһан ханнык да грипптээргэ күүстээх буолбут. Бу грипп көрүгэ Мексикада, Америкада, Канадада, Португалияда уонна Англияда тардаммыт.

2009 сыл кулун тутар 18 күнүгэр ыам ыйын 2 күнүгэр дьэри Мексикада, Америкада, Канадада, Португалияда уонна Англияда уопсайа 615 киһи высокопатогенная грипптөн ылдыһыта билиннэ. Олортон 17 киһи өлбүт. Россияда 2 киһи ылдыһыта биллэр.

Высокопатогенная грипп киһи тыһыар органнарын бүтүнүгүн сугуйар. Тыһыныы бары бөлөһүнүн (симптомнарын) ааһан, эби ангины, фарингит эбиллэр, ону таһынан тебе уонна бытчыггар бары ылдыһаллар. Киһи этин температурата үрдүүр. Бу высокопатогенная грипп үөрөтүлүтэ, ону утары профилактика айыллы илэ. Биһиги ыарыдахтыһына иһэр эмтэригэр бэриммэт, "Озелтамивир" ("Тамифлю"), "Занамивир" ("Реленза"), "Арбидол" дьин эмтэр туһалыахтары сөп.

Высокопатогенная грипп турар түтүнүгэр, ыарыах анал тэригэлэбит баһыһаа иһилиннэлэр. Ыарыах палаата-тыттан тахсарыгар мааска кэтиэхтээх, аһыгар иһигэ-хомуоһа туспа буолуохтаах, туттар мала-сала тутатына дезинфекцияланан иһиэхтээх. Палаата салгына эмиз дезинфекцияланан ахстаах, мантан тахсар салгын анал фальгэр нөҥүө ааһыахтаах. Баһыһа үлэһиттэрэ ыарыах палаататыгар киирэллэр.

ригэр биирдэ туттуллар анал мааска, харысхал ачыкка, халлаак, халаат, баһыла кэтэллэр.

Ыам ыйын 19 күнүгэр улуус санитарнай-эпидемиологическай комиссиятын мунууһунан оперативнай штаб тэрилиннэ. Штаб баһыһыаннаа, былаана бу күннэргэ оҥоһуллар. Высокопатогенная грипп турар түтүнүгэр улуустаагы кэри баһыһа 150 койканы инфекционнай, өр, терапевтической отделениеларга аһарга бэлэм. 18 чуманы утары анал көстүүм, дезинфекциялыр анал эмт, оборудование баар. Онтон биирдэ туттуллар анал мааска, харысхал ачыкка, ыарыһы эмтэр "Озелтамивир" ("Тамифлю"), "Занамивир" ("Реленза") баһыһаа уонна улуустаагы аптекаларга суохтар.

"Озелтамивир", "Занамивир" дьин эмтэри дьон ыалдьар түтүнүгэр саптаас хаһааннаахтыһын наада. Бу эмтэр сүрдөх ыарахан сыаналаахтар, холобур, "Тамифлю" 1500 солкуобай, өрөкүгэ 1300 солкуобай. Эпидемиологическай билгэлэһининэн, улуус олохтоох иһилиннэ (19738 киһи) 9,5 %-н улахан кэһиттэр, 16%-н ортугар эмт аһыһаар буоллаахха, 3 мөлүһүн 175 тыһыынча 1 мөлөх солкуобай үл наада. Бу сууманы тыһыһа улуус баһыһыт Сүбэтин мунууһар бопсууос көтөдүлэр. "Чурапчы улууһа" МТ дьаһалтатын баһыһа С.И.Яковлев уонна депутаттыгыт өйдөрүн-сүбэлэрин холбоон утары барыахтара дьин эрэллэ улахан.

Т.ПОРТНЯГИНА,

СР Тапта уонна Чурапчы улуусунууада Роспотребнадзор территориальнай отделын управлениетин начальнигы солбуйааччы.

АБЫРАЛЛААХ ЭМЧИТ

Айыһыттан айдарылаах дьон таһааннара арыллан, ону сайыннаран дьон-сэргэ туһугар үлэли-хамсыы сылдьаллар киһини үөрдэр. Маннаах дьонго эмтэминит, ыраастаахтыг, арчылаахтыг дьон бэйэ-бэйэлэрин кытта туһамыттарын туһунан кэпсэтиһэллэрин үтүсүк истэбит.

Биһиги дьиз кэргэн Чурапчыттан төрүттээх Покровскай куоракка олорор Чурапчы Уйбаана дьин ааттанар юрдуот эмчитигэр Уйбаан Уйбаанович Монастыревка баран кэллэбит.

Биир сыл анараа өттүгэр уһун ыара-

хан ыарыһыттан ордук соһучу олохтон туораан улахан охсууу ыһыһыт. Онтон сылтаан бары даҕаны доруобуйабыттар оҥустарыах курдук буолбуппут. Чугас дьомхут сахалыы эмчиттэргэ сылдьыт дьин сүбэлэһиттэригэр баран кэллэбит. Онтон ыла чэпчэбит курдук-пуг. Урут күнү быһа ахтарбыт, суохтубут, санаабыттан арааһат эгэ.

Өбүгэлэригэр быһыр-быһырыттан "албугу кытта өлбүт суох, олох салтанар" дьоллэрин билэбит тыһа баран, чугас киһиги суох буолара санаабыттан дьоллох арааһат эбит. Ман-

нак түтүннэ саха киһитэ бэйэтин айылыһынан сахалыы эмчиттэргэ сылдьан ис турутун чөлүгэр түһэринэрэ туһалаары биллэбит.

Уйбаан кэһини кытта эйэрэстик кэпсэтэргэ, сүбэлэһэргэ-амалыһа киһи дууһатыгар, санаатыгар олус тийэһит. Төһөрбүтүгэр барыһыгар араас ис хоһоонноох эмгэгтэри биирбитэ. Бу эмгэгтэр киһини харыһыт, күүмчүлүүр аналаахтар, Уйбааны кытта сибэстииһүр. Биир дьидулаахтыгыгар улахан көмөгүн иһин махтанабыт.

С.МИРНИКОВТАР

дьиз кэргэнтэра.

Пенсионер, болбой!

56-с №-дээх ФЕДЕРАЛЬНАЯ СОКУОН ОЛОХХО КИИРИИТЭ

"О дополнительных страховых взносах на накопительную часть трудовой пенсии и государственной поддержке формирования пенсионных накоплений" дьин 30.04.08 с 56-с №-дээх федеральнай сокуонга олохуран дьон пенсиятын мунуулар чааһын государство көмөгүнэн улаатыннарарын сөп. Ол эбэтэр пенсионнай фондтар сайабыллыһа суруйан, сылга 2 тыһыынчаттан 12 тыһыынчага дьэри пенсията тахсарга лицевой счет мунуулар чааһыгар эби усунуос талөөтөххө, государство утары төлөбүр оҥорор. Бу сокуон уон сыл устата утары үбүлэнэр программалаах үлэллэр. Атыннык эттэххэ, государство уон сыл устата утары үбүлүүр. Пенсия үрдүк буоларын наадаһыгар сыл ахсын усунуос төлөнөр ордук. Холобур, киһи сылга 12000 солкуобайы төлөөтүгэ государство эби киһи лицевой счеттар 12000 солкуобайы утары биирэр, оччор пенсия мунуулар чааһыгар 24000 солк буолар. Сылын ахсын мунуулуллубут суумалар бэһэһэһэй сылаагы бырыһыан - пенсията тахсыахха дьэри эбиллэи иһэр. Государствоттан утары үбүлэһин сыл бүтүгүн ахсын, сыл устата төһө усунуос киирбиттэтигэр көрөт оҥоһуллар.

2008 с улууспуттар пенсия мунуулар чааһын улаатыннарарыга 644, оҥтон 2009 с 49 сайабыллыһа киирдэ. Кинилэргэ пенсионнай фонда уон хонук иһинэн иһитиннэри ылар. Утары үбүлэһиннэ сайабыллыһаа суруйбут үлэллэр киһи усунуоһун хамнаһыттан туттаран ытыахтары сөп, оҥтон үлэлэбэт дьон кэнтэригэр биһи төһө талүүллэр. Усууһу киһи харчылаһарыттан көрөт, биирдэ 12000 солк төһөн эмиз сөп, оччор төһөбүт кэнтэригэр куопуятын аһалар уонна пенсионнай фондтар биирэр. Онно отчуот оҥоһуллан киһи лицевой счеттар киирэр. Улаһыт киһи тэригэллэһин хамнаһыттан, бухгалтериятыгар сайабыллыһа суруйан туттардыһа, тэригэ поруоченнан көһөрөр уонна квартал ахсын пенсионнай фондтар поруоченно куопуятын кытта реестр аһалар. 2009 с иһэс кварталы түмүктэнэрэ чугаһаһыһын кэнтэригэр төһөбүттэр кэнтэригэр куопуятын Пенсиянай фондтар аһаларытын умнууһа!

А.ДЫДАЕВА,

Пенсионнай фонда кылаабынай

эксперт специалистка.

Хаймат бичээкс бариллар графика: 16 ч 00 м. **Бэчээкс барилланын:** 16 ч 00 м. "Сага олох" редакционной-издательской холбоука 27.05.2009 с. офсетка бэлчээтэннэ.
А-аанамал: 478670 Чуролон сал., Карг Морягуун, 26 "а" Индекс: 54907. Хаймат надзалса устг; оптирунуулук, чаплызгз урлан субутаба тахсар